

TEŽINA ČISTOĆE

Nekoliko opaski uz film „Kuća na pijesku“ Ivana Martinca: o „čistom“ i „prljavom“ filmu, o diktaturi intelekta, o metafizičkoj giljotini, o glavi i tijelu i na kraju o boli u glavi...

Od kada znam Ivana Martinca uvijek se zalagao, riječju i djelom, strasno i beskompromisno, za istinu i profesionalizam, za dosljednost i čvrstoću uvjerenja. Tako je i sam govorio, pisao i nastupao. Tako je pravio svoje filmove. Do kraja dosljedan samome sebi i svojim stavovima nikad nije bio spreman da oprosti mekušstvo, oportunistički i merkantilizam. Zbog toga ga uvažavaju i oni koji se s njim ne slažu.

Prije nego što sam sjeo za stroj da napišem osvrt na njegovu „Kuću na pijesku“, malo sam i razmišljao (to moram priznati). Kalkulirao čak. Otprilike ovako: napisati do kraja ono što mislim, bez uvijanja i obzira na eventualne posljedice (moguće Martinca povrijediti), ili pisati u rukavicama i tako izbjeći sudar s eventualno pogođenom autorovom sujetom. I jedna i druga metoda imaju svoje prednosti, s tim da svi racionalni razlozi idu u korist ovog drugog (tako se to radi, tako svi manje-više pišu, tako se grade temelji miroljubive koegzistencije između kritičara i stvaralaca a i šire). Jedinu problem leži u tome što je to protiv moje prirode (a protiv te gospođice sam još uvijek i često na moju veliku žalost, nemoćan).

Osim toga, ako me je ičemu Martinac naučio, to je ono na početku teksta navedeno i tu se ne da ništa više učiniti. Naravno da sam svjestan i mogućnosti da sam te kategoričke imperativne suviše ozbiljno shvatio te da će mi zato kao bumerang prozujati pored nosa. Ali što se može, svatko je žrtva svoga temperamenta i karaktera. Tol'ko za uvod.

Kao što svi lokalni filmofili napamet znaju (to je već stvar opće kulture) Martinac se svim snagama zalaže za tzv. ČISTI FILM. Tzv. običnim gledaocima, koji se s pravom ne zanimaju za te čisto skolastičke filmološke rasprave, treba reći da je tzv. čisti film očišćen od natruha literature, teatra, psihologiziranja i ostalih „nečistom“ filmu potrebnih „invalidnih“ pomagala. To jest da je tzv.

čisti film čista izmišljotina koja u realnosti (koju, kao što nam je poznato, karakterizira „prljavština“) zapravo ne postoji. Termin „čisti film“ jest, dakle, tek puka sintagma s jakim filmski ideološkim nabojem, nastala na određenom povijesnom stupnju razvoja filmskih kreativnih snaga kao militantni odgovor na film kao snimljeno kazalište, film kao ekraniziranu literaturu, film kao medij bez jasno profiliranoga identiteta. Kao takva ona je odigrala (i još uvijek djelomično igra) svoju pozitivnu ulogu. Ali isto tako i negativnu, ako je se shvati i primjenjuje suviše dogmatski i doslovno.

A čini mi se da je „Kuća na pijesku“ eklatantan primjer toga tipa. Martinac je, kao filmski čistunac par excellence, očistio svoj film od svih mogućih „prljavština“, kako iz drugih medija, tako i iz života samoga, poput neurotski pedantne domaćice kojoj je neusporedivo važnije da se namještaj ulašten sjaji i da je svaka stvar na svome mjestu nego da skuha ukusan i kaloričan ručak na zadovoljstvo supruga i djece. Nakon što je nad svim tipičnim manifestacijama života (nepredviđenim, slučajnim, spontananim, emocionalnim, čulnim. . .) izvršio egzorcistički postupak, kao da je riječ o nečisti samog đavla, Martinac je na tu destiliranu i steriliziranu (ne)životnu podlogu nalegao Njezino strogo i neumoljivo veličanstvo – FORMU! Ipnako bitno reduciran materijal suspregao je isto tako monolitnim, jednoobraznim i do neizdržljivosti samom-sebi-vjernim prosedeom koji ne poznaje i ne priznaje mogućnost „drugog glasa“, dijaloga, sumnje (pogotovu ne sumnje u samog sebe).

Ukupni rezultat je DIKTATURA FORME, TRIJUMF REDUKCIJE, APSOLUTIZAM INTELEKTA! Kao takav „Kuća na pijesku“ je film koji se odrekao čitave polovice čovjekova bića (emocije i čulnosti), pa onda i bića umjetnosti u ime DUHA SVETOG I JEDINO! Da stvar bude paradoksalnija, a zabluda veća, arhitektonika

„Kuća na pijesku“ pokazuje, od temelja do krova, ambiciju da bude umjetnost s velikim „U“, da zvoni u nama poput onog velikog zvona u „Andreju Rubljovu“, da izazove u gledaocima (barem onoj trojici za koje je film napravljen) metafizičke treptaje. Kao da je umjetnost rezultat volje, napora i ozbiljnosti?!

Smrtno ozbiljno lice Martinčeve „Kuća“, koja je metlom od bodljikave žice očišćena od najmanjeg traga humora, ironije i spontanosti, na žalost ne samo da ne izaziva simpatije nego budi nepovjerenje. Suviše je očita autorova namjera da nas uvjeri, pretjerano su uočljivi intelektualni šavovi konstrukcije, iza svakog postupka jasno se očitava predumišljaj, da bismo „Kuću“ doživjeli drukčije nego kao umjetnu tvorevinu narcisoidnoga tlocrta.

Da sažmemo – postupak REDUKCIJE pokazao se umjetnički kontraproduktivnim i pretjeranim (reductio ad absurdum), a njegov finalni proizvod je kirurški zahvat kojim je GLAVA odvojena od TIJELA čovjeka i filma. Trijumf giljotine metafizike! U „Kuću na pijesku“ kao ČISTI FILM (čitaj: reducirani!) može se useliti jedino ČISTI GLEDALAC (čitaj: reducirani!).

Ne bih nikako želio da se pomisli kako sam zaslijepljen ČISTOĆOM „Kuća na pijesku“, pa ne primjećujem njezine vrline. Naprotiv samo majstorska ruka može onako precizno „narezati“ i povezati kadrove u cjelinu koja se samom sobom punih 90 minuta drži, samo izuzetna lukavost intelekta može onako strukturirati sekvence i ispremiješati planove realnosti i fikcije u nerazlučivo jedinstvo! Ali (ali!) to nije dovoljno. To je samo jedna polovica, a ja bih htio jedno cijelo (molim, bez lascivnih komentara!).

Jer od filмова koji se rade isključivo glavom boli glava.

Ante KUŠTRE